

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

БРОЈ 44

БЕОГРАД, 30. ОКТОБАР 1937.

ГОДИНА IX

Садржај:

„Титанит“ д. д. за кемијску индустрију, Загреб
Интерконтинентале & Каро и Јелинек, југословенско транспортно д. д. Загреб
Континентално баукситно и индустријско д. д., Загреб
„Искра“, творница кемичких производа и свијећа, д. д., Загреб

„ТИТАНИТ“ Д. Д. ЗА КЕМИЈСКУ ИНДУСТРИЈУ, ЗАГРЕБ

„Титанит“ је наше највеће приватно предузеће за производњу разних експлозива. Друштво је основано 1919 године са главницом од 100 хиљада круна. Већ у току 1920 главница је била повећана на 16 милиона круна, а у 1922 на 32 милиона круна, односно на 8 милиона динара, колико износи и данас. Предузеће се бави производњом експлозивних средстава за руднике, каменоломе и велике теренске радове, а делом и за потребе народне одбране. Поред тога, оно је заинтересовано и код „Југословенског индустријског трговачког д. д.“ које у својим фабрикама у Загребу и Карловцу израђује метална дугмета и разне друге помодне артикле потребне крзјачима; затим код фирме „Лабор д. д.“, која поседује више каменолома. Фабрике „Титанита“ д. д. налазе се у Карловцу, а раде са неколико стотина радника.

Индустрија која је у вези са земаљском одбраном има данас у целом свету ванредно повољну коњунктуру. Наоружање у свету је у пуном току. Сви се спремају, да их евентуални ратни заплети не би нашли неприправне. Многе фабрике морале су увести и по три смене радника, да би могле удовољити свим захтевима. Код оваквог запослења природно је да је и зарада појединих фабрика врло знатна. Због тога су у неким државама постављени захтеви који иду за тим да се ратна индустрија етатизира, да би се на тај начин онемогућили велики профити од наоружања. Иако је индустрија која је у вези са народном одбраном и код нас нешто интензивније запослена, него што је то раније био случај, ипак код нас не може бити ни говора о оним добицима које видимо код ратне индустрије у иностранству. Код нас нема ни говора о повећању цена које би одговарале нешто интензивнијој тражњи. То долази, можда, и отуда што је држава код неких предузећа главни, ако не и једини купац, па она тај свој монополски положај обилно и искоришћује. Већ приликом давања концесије држава поставља код нас услове који потпуно искључују зараде уобичајене у ратној индустрији. То се може тако разумети, с обзиром на сразмерно врло скромна буџетска средства која нам стоје на располагању.

Додуше „Титанит д. д.“ имао је у 1936 нешто већу зараду него ранијих година. Међутим, то није у вези са радом за државу, већ је последица попуштања опште привредне кризе и нешто живље делатности у приватној индустрији која троши експлозивна средства. Тако су се, на пример, осетно поправиле и прилике у индустрији угља, код каменолома итд. тако да је порасла и приватна тражња за експлозивним средствима. Повишења цена није

било, а нешто већа зарада долази као последица бољег искоришћења производног капацитета, због чега су неки делови производних трошкова по јединици производње смањени. Та уштеда је, с друге стране, делом изгубљена због поскупљења сировина.

У наредној табели упоређујемо главне билансне позиције „Титанита“ д. д. за последње четири године. Дођемо следећу слику:

Активна	Рачун изравнања			
	1933	1934	1935	1936
	у хиљадама динара			
Земљиште	110	104	101	98
Творничке зграде	2.073	1.969	1.910	1.853
Стројеви	554	868	781	703
Инвентар Централне	325	361	505	563
Инвентар творнице	575	517	466	419
Инвестиције укупно	3.637	3.819	3.763	3.636
Ефекти	308	340	407	484
Благајна	149	510	375	90
Складиште	3.975	3.520	2.883	4.143
Монополска такса	239	165	248	699
Дужници	13.114	2.252	3.029	2.019
Пасива				
Главница	8.000	8.000	8.000	8.000
Редовни рез. фонд	500	500	1.000	1.000
Аморт. фонд творнице	250	250	250	250
Повериоци	11.269	—	—	—
Неподигнута дивиденда	31	58	84	4
Пренос добитка	286	470	358	391
Чисти добитак тек. год.	1.084	1.328	1.013	1.426
Збир биланса	21.420	10.606	10.705	11.071

Збир биланса који је у 1933 био исказан са 21,4 милиона кретао се у току следеће три године око 11 милиона динара, што значи да је у ствари преполовљен. Објашњење за то пружају нам рачуни дужника и поверилаца. Раније су они исказивани засебно, а у последња три биланса дужници и повериоци су, како изгледа, компензирани, тако да се објављује само њихов салдо. Чињеница да се тај салдо налази у активи, показује нам да су сопствена средства предузећа довољна за покриће целокупних инвестиција, залиха, монополске таксе и знатног дела дужника. Дакле, финансијско стање „Титанита“ д. д. је одлично.

Ако се најпре задржимо код пасиве, видимо да главница износи 8 милиона динара. Поред тога постоји и редовни резервни фонд од 1 милион динара. Амортизациони фонд фабрике исказује се већ преко десетак година с непромењеним износом од 250 хиљада динара, што зна-

чи да се амортизација више не врши преко нарочитог рачуна у пасиви, већ непосредно смањивањем рачуна појединих инвестиција у активи.

Укупне инвестиције, које се састоје из земљишта, фабричких зграда, машина и инвентара, билансиране су крајем 1936 године са 3,6 милиона. Према 1934 и 1935 оне су само незнатно смањене. Колико је познато, последњих година није било нових инвестиција у знатнијем обиму. На основу тога се може закључити да је и амортизација умерена. Повећање вредности ефеката са 308 хиљада у 1933 на 484 хиљаде динара у 1936 години изазвано је у првом реду порастом курсева. Складиште износи 4 милиона динара и само је незнатно веће него у 1933, али је према 1935 повећано за 1,26 милиона динара. То указује на нешто интензивнију производњу. Упоредо с тиме повећан је и рачун монополске таксе, који је крајем 1936 исказан са нешто мање од 700 хиљада динара. Иначе, преко овог рачуна се књижи вредност монополисаних вигнета, које се лепе на омоте произведене робе. Дужници су исказани са 2 милиона према 3 милиона крајем 1935 године.

Чисти добитак у 1936 износи 1 милион 426 хиљада и већи је за 413 хиљада него у претходној години, али је према 1934 повишен само за 100 хиљада динара. Са преносом из 1935 укупни чисти добитак, који је стајао на расположењу последњој главној скупштини акционара, одржаној 16 октобра о. г., износи 1 милион 817 хиљада. Коначни финансијски ефекат рада био је код „Титанита“ д. д. скоро увек ванредно повољан. Од 1919 до 1922 дивиденда није дељена, а од 1923 до 1935 она је износила стално по 10% годишње. Једино у 1932 она се морала смањити на 8%. Као што је познато, „Титанит“ д. д. води обзириву дивидендну политику, задржавајући увек знатан део добитка као пренос на нови рачун. Тако је урађено и на последњој главној скупштини, па је решено да се и за 1936 подели дивиденда од 10%.

У управи „Титанита“ д. д. су г.г.: д-р Фердинанд Грамберг, претседник; Ервин Филип, потпретседник; д-р Иван Марија Чок, Еуген Радован, Адолф Минх, Алфред Пик, Луј Глоке и д-р Рудолф Блис. Генерални директор је г. Еуген Радован, а технички директор г. инж. Федор Јамнички.

ИНТЕРКОНТИНЕНТАЛЕ & КАРО И ЈЕЛИНЕК, ЈУГОСЛОВЕНСКО ТРАНСПОРТНО Д. Д. ЗАГРЕБ

Отпремничка предузећа су од велике важности за развита саобраћаја и трговине, нарочито међународне. Закључивање уговора о превозу робе, царине робе, калкулација подвозних трошкова и испуњавање свих осталих формалности које су у вези са превозом робе — то су све послови који изискују стручну спрему. Познавање железничких тарифа и услова под којима бродарска предузећа врше превоз робе, затим великог броја необично компликованих царинских, трошаринских и полицијских прописа који важе, нарочито при прелазу државних граница, за различите врсте добе, није приступачно не само обичном трговцу, него ни већим извозницима, поготово с обзиром на чињеницу да се ти прописи, услови и тарифе врло често и мењају.

За нашу спољну трговину важна су нарочито она отпремничка предузећа која имају разрађену мрежу филијала, афилијација или пословних пријатеља. У овој струци долази веома често до фузија, управо ради потребе изграђивања и одржавања што веће и савршеније мреже филијала и афилијација. Велики светски концерни отпремничке струке у појединим државама оснивају афилирана предузећа, да би могла сарађивати у што већој мери у међународној трговини разних земаља. Чим један отпремнички концерн има више таквих веза, односно чим

их он има у више земаља, тим интензивније је и његово пословање. Ни извозници не воле да раде са више разних отпремника, већ дају предност ономе који има најраширенију пословну организацију, јер ће тако моћи да буду најбоље послужени.

И код наших отпремничких предузећа дошло је до спајања. Тако се и Каро и Јелинек, познато међународно отпремничко друштво, већ почетком 1932 фузионисало са Интерконтинентале, југословенским транспортним и прометним друштвом. Седиште новог друштва је у Загребу, а филијале се налазе у Београду, Копривници, Љубљани, Марибору, Новом Саду, Суботици и на Сушаку, дакле у местима која су готово најважнија како за нашу извозну, тако и за увозну трговину. Предузеће одржава, осим тога, тесне пословне везе са читавим низом угледних отпремничких друштава у иностранству, тако да је у стању да чини огромне услуге нашој трговини.

Главница „Каро и Јелинек“ износила је првобитно 250 хиљада динара. У току 1931 повишена је на 1 милион динара. Главница „Интерконтинентале“ износила је 1,5 милиона динара. Тако је приликом фузије, пошто није било губитака који би се морали отписивати, главница новог друштва утврђена са 2,5 милиона динара, колико износи и данас.

Биланси за 4 последње године овако изгледају:

Рачун изравњања				
Актива	1933	1934	1935	1936
	у хиљадама динара			
Благајна	83	77	82	73
Ефекти	62	56	50	44
Дужници	3.845	4.275	4.340	5.377
Инвентар	133	184	177	159
Пренос губитка	186	—	—	—
Пасива				
Главница	2.500	2.500	2.500	2.500
Резерве	40	40	40	55
Повериоци	1.567	1.966	1.961	2.929
Добитак	203	87	148	169
Збир биланса	4.310	4.593	4.649	5.653

„Дужници“ су главна позиција у активи. То су потраживања за транспортовану робу. Обично се кредитира возарина, која се наплаћује од купца приликом предаје докумената. Осим тога, поједине велике фирме не плаћају за сваку пошиљку, него се обрачун врши месечно или тромесечно. У сваком случају „дужници“ су потпуно ликвидни и сигурни. Иначе, повећање ове позиције са 4,34 милиона у 1935 на 5,37 милиона крајем 1936 указује на интензивније пословање. Инвестиције нема. Постоји једино канцеларијски инвентар. То значи да фирма нема сопствених складишта, већ се у случају потребе служи јавним складиштима.

Укупна средства с којима предузеће ради износила су крајем прошле године 5,65 милиона према 4,65 милиона у 1935. Дакле, већа су за 1 милион динара. Као што смо већ видели, по прилици за исто толики износ порасли су прошле године и дужници. Однос између сопствених и туђих средстава је врло повољан, јер су туђа средства само незнатно већа од сопствених. Иначе, у овој струци туђа средства могу бити и по неколико пута већа од сопствених, јер отпремничка друштва, с обзиром на велику ликвидност своје активе, могу без нарочитих тешкоћа да добију и знатније кредите уз сразмерно врло повољне услове.

Главне позиције рачуна губитка и добитка показују овакво кретање (у хиљадама динара):

Година	Приходи од шпедиције	Управни трошкови	Добитак	Губитак
1930	1.409	1.343	65	—
1931	1.363	1.303	63	—
1932	1.178	1.427	—	186
1933	1.492	1.289	203	—
1934	1.477	1.405	87	—
1935	1.570	1.422	148	—
1936	1.610	1.442	169	—

Приходи од шпедиције, а то су овде главни и једини приходи, износе у 1936 години 1,61 милиона. Од 1932, када су приходи били најслабији, они показују сталан пораст. То је последица све интензивнијег пословања. Разуме се, да су у вези с тим и трошкови у порасту. Приходи расту ипак брже од расхода, што је врло повољно. Чисти добитак у 1936 износи 169 хиљада према 148 хиљада динара у претходној и 87 хиљада у 1934 години. Једино је 1932 година завршена са губитком, јер је у то време и пословање било најслабије, а друштво је имало и неке ванредне издатке због већ споменуте фузије.

У управи су господа: Артур Гвоздановић, Арнолд Фрис, Јаков Косер, Крешимир Бровет, Рихард Кевин-Липер, Лео Банет, Данило Картагић, Павле Алштетер, Жига Штајнер и Роберт Радо.

КОНТИНЕНТАЛНО БАУКСИТНО РУДОКОПНО И ИНДУСТРИЈСКО Д. Д., ЗАГРЕБ

Тражња за баукситом и алуминиумом, који се из њега добија, све је већа. Форсирано наоружање у свету је најглавнији узрок повећања тражње. Као што је познато, алуминиум је с обзиром на незнатну специфичну тежину најзгоднији метал, поред осталог, и за авионе. Важни потрошачи алуминиума су такође железнице и аутомобилска индустрија, затим индустрија кухињског посуђа, извесне гране електротехничке индустрије, индустрије спортских справа итд. Развита индустрија алуминиума у свету је од великог значаја и за нашу земљу, јер упоредо с њеним напредовањем нагло расте и наша производња бауксита. Према подацима Народне банке о рударској производњи у нашој земљи последњих година наша производња бауксита је износила:

Године	тона	Индекс производње База 1927 = 100
1928	100.328	100,00
1929	103.369	103,03
1930	94.700	97,38
1931	64.842	64,63
1932	67.086	66,88
1933	80.855	80,59
1934	84.828	84,55
1935	216.197	215,49
1936	292.174	291,22

Пре кризе наша производња бауксита износила је просечно 100 хиљада тона годишње. За време кризе, која је била захватила целу привреду, смањила се и наша производња бауксита. Међутим, већ у 1932 опадање производње је престало. У току 1932, 1933 и 1934 прилике се постепено, али још доста споро поправљају. Међутим, у току следеће две године пораст производње је тако брз, да је она у 1936 око три пута већа од оне у годинама пре кризе, а у односу на 1931 или 1932 годину она је готово упетеростручена. Са много вероватноће може се тврдити да ће наша продукција бауксита ускоро достићи висину од пола милиона тона годишње.

Цео произведени бауксит смо до сада извозили, јер још нисмо имали сопствене фабрике за прераду бауксита у алуминиум. Сада ће се извесан део ове руде трошити у

земљи, благодарећи подизању фабрике алуминиума у Лозовцу крај Шибеника, која је у августу о. г. пуштена у погон. Капацитет нове фабрике је сасвим довољан до покрије домаћу потрошњу алуминиума, а имаћемо извесне количине и за извоз. Ипак треба имати у виду да је наша производња бауксита већ толика, да је не би могло апсорбовати ни неколико фабрика алуминиума. То значи да ће наша баукситна индустрија и даље највећим делом бити упућена на извоз. Највећи увозник наше баукситне руде је Немачка, која је такође и највећи продуцент алуминиума у свету.

Баукситне наслаге Континенталног баукситног д. д. налазе се у Херцеговини и у Далмацији, код Дрниша, у непосредној близини наше нове фабрике алуминиума, а имају врло згодан положај и за извоз. Због тога су врло повољни и изгледи за развитак овог предузећа. Континентално баукситно д. д. основано је 1929 године. Биланси за 1929 и 1930 закључени су само с незнатним добитком. Од 1931 до 1934, због опште привредне кризе и смањења производње и извоза пословање је стално завршавано с губитком. У 1935 био је постигнут чисти добитак од 380 хиљада динара. Када се од овог износа одузео пренос губитка из ранијих година, главној скупштини акционара за 1935 годину остао је ипак на расположењу износ од 324 хиљаде, односно 15% од главнице. Чисти добитак за 1936 годину износи 1,37 милиона динара. То претставља скоро 14%-тно укамаћење главнице.

Биланси Континенталног баукситног д. д. за последње четири године овако изгледају:

Рачун изравњања

Активна	1933.	1934.	1935.	1936.
	у хиљадама динара			
Руд. посед и инвестиц.	4.559	4.849	7.526	7.709
Предкоп	1.359	1.816	—	—
Благајна	—	—	—	10
Залихе	4.846	3.810	6.750	8.900
Дужници	1.346	1.792	12.766	17.613
Губитак	79	56	—	—
Пасива				
Главница	2.000	2.000	2.000	2.000
Рез. фонд	—	—	—	430
Фонд амортизације	1.114	1.317	2.021	2.821
Резерва за порез	—	50	250	250
Повериоци	9.077	8.957	22.447	19.338
Пренос добитка	(—86)	(—79)	(—56)	23
Чисти добитак тек. год.	(7)	(23)	380	1.370
Збир биланса	12.191	12.324	27.042	34.232

Збир биланса, који се раније готово стално кретао између 11 и 12 милиона динара, био је достигао крајем 1935 године износ од 27 милиона, а у току 1936 је и даље растао, тако да крајем те године износи 34,2 милиона динара. То је последица интензивнијег пословања у току две последње године.

У активи имамо само три позиције: залихе, дужнике и рударски посед са инвестицијама. Залихе су исказане са 8,9 милиона и веће су за 2,15 милиона него у претходној години, а према 1934 оне су више него удвостручене. Још већи пораст показује позиција дужника. Крајем 1931 дужници нису прелазили износ од 1 милион динара, у 1934 они износе 1,8 милиона динара, у 1935 години 12,76 милиона а крајем 1936 они су достигли износ од 17,6 милиона динара. Овако велики пораст дужника је само једним делом у вези с интензивнијим радом. Главни разлог је у томе, што се поледњих година морало дуже чекати на плаћање, које се обрачунава преко клиринга. Разуме се да су упоредо с тим и повериоци морали знатно порастати. Рударски посед и инвестиције исказане су крајем 1936 године са 7,7 милиона динара према 7,5 милиона у претход-

ној години. Дакле, повећање износи око 200 хиљада. Укупно повећање инвестиција у току последње три године износи око 1,8 милиона динара, што значи да су оне крајем 1936 за око 30% веће него у 1933 години.

Амортизација у 1936 износила је 800 хиљада, у 1935 години 700 хиљада, а у 1934 само по 200 хиљада динара годишње. У неповољним годинама, које иначе већ припадају прошлости, морало се штедети и на амортизацији. Важно је да она није ипак никада сасвим изостала. Крајем прошле године фонд амортизације покривао је укупне инвестиције већ са 36,6%. Као што је већ споменуто, појединих година су и повериоци показивали сталан пораст. Крајем 1935 они су износили 22,4 милиона према 8,9 милиона динара у 1934. У вези с тим био је постао неповољан и однос између сопствених и туђих средстава (1 према 5^{1/2}). Међутим, у току прошле године та незгода је уклоњена, јер је у јулу 1936 главница повећана са 2 на 10 милиона. Крајем 1936 укупна туђа средства су исказана са 19,3 милиона, а сопствена, урачунавши и фонд амортизације и чисти добитак, износе 14,9 милиона. Сопствена средства покривају сада све инвестиције и готово све залихе. То је необично повољно.

У управи Континенталног баукситног рудокопног и индустријског д. д. налазе се господа д-р Јосип Хилер, д-р Нико Љубић, Евген Вида, Рене Моно, Паул Толцман, д-р Емер Тартаља, Виктор Бадалић и Рудолф Берковић.

„ИСКРА” ТВОРНИЦА КЕМИЧКИХ ПРОИЗВОДА И СВИЈЕЋА, Д. Д., ЗАГРЕБ

Наша индустрија свећа није баш нарочито развијена. Код сапуна има већ и неколико великих предузећа, а код производње свећа преовлађују мање фабрике. Међутим, ништа не стоји на путу да се и у овој производној грани добро пласира једно веће предузеће. Једини су услови, да оно располаже са довољно финансијских средстава, да може лако доћи до потребних сировина и полуфабриката и да изгради одговарајућу продајну организацију. „Искра” д. д. испуњава све ове услове управо на идеалан начин, па нема никакве сумње да ће она у индустрији свећа и сродних хемијских производа заузети доминантан положај. Она припада концерну браће Марић. То значи да има на расположењу и довољно финансијских средстава и потребне сировине и одлично изграђену продајну организацију једног великог концерна.

Последњих година је развитак овог предузећа био нешто успорен због привредне депресије и смањења куповне снаге широких народних слојева, међу које „Искра” првенствено и пласира своје производе. Међутим, биланс за 1936 годину показује нам да се већ приступило проширивању уређаја за фабрикацију неких нових артикала, који се раније нису израђивали. С обзиром на снагу људи који стоје иза „Искре”, као и на добро изграђену организацију за пласирање производа постоје сви изгледи, да ће се ово предузеће развијати све више и да ће у будућем развоју наше хемијске индустрије сигурно играти још врло значајну улогу. Предузеће је обезбеђено и врло повољна набавка потребних сировина, пошто се оно у том погледу углавном ослања на рафинерију петролеума у Цепрагу код Сиска, која добија односне сировине као споредне производе. Иначе, „Искра” је основана 1922 године. У почетку је производила само свеће и неке споредне производе, као коломаз, а данас се у њеној фабрици израђује већ читав низ органских и анорганских хемијских и битуминозних производа.

Биланси „Искре” за неколико последњих година овако изгледају:

Рачун изравнања				
Актива	1933.	1934.	1935.	1936.
	у хиљадама динара			
Непокретности	536	536	913	730
Машине и уређај	2.174	2.234	2.370	3.306
Хартије од вредности	—	—	4	4
Благајна	16	47	56	40
Роба	2.173	2.245	2.375	3.297
Губитак	—	—	—	125
Пасива				
Главница	1.000	1.000	1.000	1.000
Резервни фонд	165	165	265	265
Фонд амортизације	601	824	1.062	1.227
Салдо дужн. и поверил.	2.991	2.895	3.321	4.949
Прелазни рачуни	—	—	28	61
Чисти добитак	81	115	43	—
Збир биланса	—	—	5.719	7.502

У билансу за 1936 наилазимо на знатно повећање инвестиција. Додуше, рачун непокретности, који је у току 1935 био повећан са 536 на 913 хиљада динара, прошле године је опет нешто смањен, на 730 хиљада. Међутим, позиција машина и уређаја повећана је прошле године за 936 хиљада, на 3,3 милиона динара. Знатно су повећане и залихе робе. Крајем 1936 оне су билансирани са 3,3 милиона према 2,37 милиона у претходној и 2,17 милиона динара у 1933 години. Повећање залиха је такође већим делом последица проширења производње и увођења нових производних грана. Сада су потребне знатно веће количине сировина, а мора се држати и већи лагер готове робе, да би се све поруцбине могле на време извршити.

Дужници и повериоци нису исказани засебно, него су међусобно компензирани и билансирани пер салдо. Због тога је и немогуће знати кретање једних и других. Односни салдо је исказан у пасиви, а износи 4,95 милиона према 3,3 милиона у претходној и 2,18 милиона у 1932 години.

Крајем 1931 дужници су износили 3,32 милиона, а повериоци 6,19 милиона динара. Дакле, повериоци су стално већи од дужника. Иначе, сопствена средства, која износе око 2,4 милиона, нису такође довољна да покрију све инвестиције. Међутим, то има само споредан значај, јер је познато да су „Искри” д. д. стављени на расположење дугорочни кредити.

Прошлогодишње пословање није било најповољније. Оно је закључено са губитком од 168 хиљада динара. Ако се узме у обзир и пренос добитка из 1935, чисти добитак износи пер салдо још увек 125 хиљада динара. Томе треба додати, да је и прошлогодишња дотација амортизационом фонду (165 хиљада) нешто мања, него што је била ранијих година. Иначе, амортизација је вршена увек најуредније, тако да амортизациони фонд, који се по први пут јавио у билансу за 1931 са 188 хиљада, крајем прошле године достиже износ од 1 милион 227 хиљада. Прилике на тржишту биле су у току ове 1937 године знатно повољније, тако да је сасвим оправдана нада, да ће се већ из добитка ове године моћи елиминисати цео прошлогодишњи губитак.